

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Навчально-науковий інститут № 5
Кафедра кримінального права та кримінології**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

**ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни**

**Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства
обов'язкова компонента освітньої програми другого рівня вищої освіти
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти**

**Галузь знань – 26 Цивільна безпека
Спеціальність - 262 Правоохоронна діяльність
Кваліфікація – Магістр правоохоронної діяльності**

Харків (Вінниця) 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 20.09.2024 № 9

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 19.09.2024 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального права та кримінології
навчально-наукового інституту № 5 ХНУВС (протокол № 1 від 30.08.2024 р.)

Розробники:

1. Професор кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Шульга А. М.
2. Професор кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Ємельянов В. П.
3. Доцент кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Кундеус В. Г.

Рецензенти:

1. Професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор О. М. Храмцов
2. Професор кафедри кримінального права і кримінології ННІ № 1 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор А. М. Ященко

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Актуальні проблеми застосування Загальної частини кримінального законодавства	55	4	2			54	
Тема № 2. Актуальні проблеми застосування Особливої частини кримінального законодавства	65	4	2			54	
Всього за семестр № 1:							

	120	8	4			108	екзамен
--	-----	---	---	--	--	-----	---------

2. План проведення занять:

1. Проведення вступу до заняття (5 хв.):
  - перевірка наявності магістрів та їх підготовки до заняття;
  - визначення мети та завдань заняття, місця теми в структурі навчальної дисципліни, міждисциплінарних зв'язків та практичної спрямованості навчального матеріалу.
  - роз'яснення плану та порядку проведення заняття та звернення уваги на особливості розгляду окремих питань.
2. Проведення основної частини заняття (60 хв.):
  - проведення попереднього контролю рівня теоретичної підготовки магістрів до семінарського заняття шляхом вибіркового опиту магістрів з питань теми семінарського заняття;
  - розгляд виконаних під час самопідготовки завдань з колективним обговоренням можливих варіантів рішень;
  - розв'язання окремих завдань без їх попереднього розгляду магістрами.
3. Проведення заключної частини заняття (15 хв.):
  - підведення підсумків засвоєння магістрами теоретичного матеріалу, практичних вмінь і навичок їх використання під час розгляду завдань;
  - додаткове роз'яснення питань, що викликали певні ускладнення щодо їх розв'язання на семінарському занятті;
  - постановка завдань магістрам на самопідготовку до наступного заняття.

4. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Актуальні проблеми застосування Загальної частини кримінального законодавства

Семінарське заняття № 1.

Поняття кримінального законодавства та кримінальної відповідальності

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо визначень понять «кримінальне законодавство» та «кримінальна відповідальність».

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Поняття кримінального законодавства (закону про кримінальну відповідальність), структура Кримінального кодексу України, тлумачення закону про кримінальну відповідальність, чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі, співвідношення джерел кримінального законодавства та кримінального права.
2. Кримінальна відповідальність: поняття, форми реалізації, підстава.
3. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.

План проведення заняття:

1. Поняття кримінального законодавства (закону про кримінальну відповідальність), структура Кримінального кодексу України, тлумачення закону про кримінальну відповідальність, чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі, співвідношення джерел кримінального законодавства та кримінального права.

Акцентується увага магістрів на різному визначенні поняття «кримінальне законодавство» (у широкому та вузькому розуміннях), а також на тому, що в навчальній та науковій літературі як однакові за змістом цього поняття використовуються такі як «закон про кримінальну відповідальність», «Кримінальний кодекс України» та «кримінальний закон». У цьому зв'язку слід мати на увазі, що відповідно до ст. 3 КК України єдиним джерелом кримінального законодавства є виключно Кримінальний кодекс України, тоді як джерелами кримінального права як галузі права виступають Конституція України, КК України, міжнародні договори, постанови Пленуму Верховного Суду України, рішення Конституційного Суду України.

2. Кримінальна відповідальність: поняття, форми реалізації, підстава.

Особлива увага звертається на те, що у сучасній літературі поняття «кримінальна відповідальність» розглядається у двох розуміннях – вузькому та широкому. У вузькому розумінні кримінальна відповідальність розглядається як реакція держави на вчинене у минулому кримінальне правопорушення та як несприятливі наслідки для винної особи після кримінально протиправної поведінки, тобто негативна (ретроспективна) відповідальність. У широкому розумінні кримінальна відповідальність розглядається як комплексний кримінально-правовий інститут, в якому в нерозривному діалектичному зв'язку перебувають позитивний та негативний аспекти кримінальної відповідальності, оскільки кримінальний закон не тільки передбачає несприятливі наслідки за вчинення діяння але й містить норми, що стимулюють правомірну поведінку.

3. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.

Дані обставини розглядаються у сучасній кримінально-правовій науці як досить широка категорія, що включає до себе як обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, а також інші обставини, наявність яких виключає можливість застосування кримінальної відповідальності.

Тематика цільових виступів:

1. Тлумачення кримінального законодавства.
2. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі.
3. Чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі.
4. Науково-теоретичне визначення позитивної кримінальної відповідальності.

Теми рефератів:

1. Джерела кримінального законодавства та кримінального права.
2. Поняття кримінальної відповідальності: негативний та позитивний аспекти.

3. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.

Література:

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
6. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
7. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Навчальна література:

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

3. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
5. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
6. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
7. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
8. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
10. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
11. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
12. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
13. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
14. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
15. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

Додаткова література:

1. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с. URI : <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/2239/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B05%20fin.pdf>.
2. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 192 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/08-Zaoh_norm_krim_zakon-Hrapinskiy.pdf.
3. Яценко, А. М. Обставини, що виключають застосування кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру / Андрій Миколайович Яценко // Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2017. - № 1 (15). - С. 178-187. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1894>.
4. Самотієвич В. О. Відмежування кваліфікованих від самостійних складів кримінальних правопорушень // Публічне право. 2021. № 1. С. 147–154. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10938>.
5. Крижановський М. В., Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Харків : Право, 2020. 264 с.

Семінарське заняття № 2.

Загальна характеристика основних категорій кримінального права (кримінальне правопорушення, кримінальний проступок, злочин, загальне визначення кримінального правопорушення, склад кримінального правопорушення, кваліфікація кримінального правопорушення)

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо визначення основних категорій кримінального права та уявити співвідношення між цими категоріями.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Поняття кримінального правопорушення як вольового вчинку людини: ознаки та елементи вчинюваного в реальній дійсності кримінального правопорушення (кримінально-протиправного посягання)
2. Загальне визначення кримінального правопорушення в законі про кримінальну відповідальність.
3. Поняття та ознаки складу кримінального правопорушення.
4. Поняття кваліфікації кримінального правопорушення.

План проведення заняття:

1. Поняття кримінального правопорушення як вольового вчинку людини: ознаки та елементи вчинюваного в реальній дійсності кримінального правопорушення (кримінально-протиправного посягання)

При розкритті цього питання перш за все слід на увазі, що кримінальне правопорушення як будь-яке вчинюване в реальній дійсності суспільно небезпечне діяння є завжди вольовим вчинком людини, тобто кримінально-протиправним посяганням, якому притаманні об'єктивні та суб'єктивні властивості. Об'єктивно кримінальне правопорушення завжди на щось посягає шляхом вчинення дії або бездіяльності та спричиняє істотну шкоду фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Суб'єктивно воно є проявом свідомості та волі, мотивації та цілеспрямованості поведінки людини, яка здатна зазнавати кримінальну відповідальність. У цьому зв'язку вважається продуктивним використання в науці кримінального права визначеного О. М. Костенком «принципу соціального натуралізму», згідно з яким кримінальне правопорушення має розглядатись як феномен соціальної реальності, як, наприклад, хвороба. Цьому феномену соціальної реальності притаманні ознаки та елементи. Ознаками кримінального правопорушення є: суспільна небезпечність, винність, протиправність, караність. Елементами кримінального правопорушення є: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона та суб'єкт злочину.

2. Загальне визначення кримінального правопорушення (злочину) в законі про кримінальну відповідальність.

Загальне визначення кримінального правопорушення (раніше «злочину») – це його визначення, надане в ч. 1 ст. 11 КК України. За своєю суттю – це наукова абстракція, яка надає загальну характеристику кримінально-протиправному посяганням в законі про кримінальну відповідальність. Отже, співвідношення між реально вчинюваним кримінальним правопорушенням та його загальним визначенням в КК можливо собі, образно кажучи, наприклад, як співвідношення між реально існуючим будинком чи реальним захворюванням та загальним визначенням понять «будинки» чи «хвороба», що надані у Великому тлумачному словнику сучасної української мови.

3. Поняття та ознаки складу кримінального правопорушення.

У науковій та навчальній літературі склад кримінального правопорушення визначається як сукупність встановлених в законі про кримінальну відповідальність ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння як кримінально протиправне. За своєю суттю склад кримінального правопорушення – це наукова абстракція, законодавча модель діянь певного виду, яка вміщує в себе найсуттєвіші, найнеобхідніші та типові ознаки конкретних діянь, визнаних кримінальними правопорушеннями. Склад кримінального правопорушення слід відрізняти від кримінального правопорушення. Це хоча близькі, але не тотожні категорії. Кримінальне правопорушення – це конкретний акт вольової поведінки людини, це явище об'єктивної дійсності, кримінально-протиправне посягання, яке реально

вчиняється в житті людей. Склад кримінального правопорушення – це правова характеристика діянь певного виду, сукупність ознак, що встановлені у відповідних статтях КК. Отже, співвідношення між реально вчинюваним кримінальним правопорушенням і складом кримінального правопорушення можливо уявити собі, образно кажучи, наприклад, як співвідношення між реально існуючим будинком і типовим проектом на будинки такого виду, між реальною хворобою та інформацією про неї у медичному довіднику.

4. Поняття кваліфікації кримінального правопорушення.

Як уже зазначалося, вчинене кримінальне правопорушення і його правова характеристика у кримінальному законодавстві є близькими, але не тотожними категоріями. Їх постійне співставлення і знаходження відповідності між ними складає сутність кваліфікації кримінального правопорушення. Отже, кваліфікація кримінального правопорушення – це встановлення відповідності між елементами вчиненого в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання та передбаченими законом про кримінальну відповідальність ознаками складу кримінального правопорушення. Тобто кваліфікація кримінального правопорушення означає, що вчинене винною особою діяння підпадає під ознаки відповідної статті, або частини статті, або відповідного пункту певної частини статті Особливої частини КК України.

Тематика цільових виступів:

1. Класифікація кримінальних правопорушень.
2. Класифікація складів кримінальних правопорушень.
3. Співвідношення простих і складних кримінальних правопорушень з простими та складними складами кримінальних правопорушень.
4. Науково-теоретичне визначення складу правомірного вчинку (правомірної поведінки).

Теми рефератів:

1. Кримінальне правопорушення як вольовий вчинок людини: ознаки та елементи кримінального правопорушення.
2. Кримінально-правове значення правомірного вчинку (правомірної поведінки).
3. Склад кримінального правопорушення: співвідношення елементів кримінального правопорушення та ознак складу кримінального правопорушення.
4. Кримінально-правова кваліфікація: поняття, підстави кваліфікації та її види.

Література:

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.

6. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

7. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Навчальна література:

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

3. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

5. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

6. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
7. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
8. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
10. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
11. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
12. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
13. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
14. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
15. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
16. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с. URI : <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/2239/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B>

[D%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B0%20fin.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6311).

2. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249–259. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6311>.

3. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2008. 336 с. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6916>.

4. Самотієвич В. О. Відмежування кваліфікованих від самостійних складів кримінальних правопорушень // Публічне право. 2021. № 1. С. 147–154. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10938>.

Семінарське заняття № 3.

Елементи кримінального правопорушення та ознаки складу кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо співвідношення елементів кримінального правопорушення та ознак складу кримінального правопорушення.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Поняття об'єкта кримінального правопорушення та ознак об'єкта у складах кримінальних правопорушень. Види об'єктів кримінальних правопорушень та ознак об'єктів у складах кримінальних правопорушень.

2. Поняття об'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

3. Поняття суб'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

4. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення).

План проведення заняття:

1. Поняття об'єкта кримінального правопорушення та ознак об'єкта у складах кримінальних правопорушень. Види об'єктів кримінальних правопорушень та ознак об'єктів у складах кримінальних правопорушень.

Особливість розкриття цього питання полягає в тому, що проблематика стосовно об'єкта кримінального правопорушення є найбільш дискусійною у сучасній кримінально-правовій науці. Перш за все не існує однозначності поглядів стосовно загального визначення об'єкта кримінальних правопорушень, тобто стосовно того узагальнюючого терміну, яким можливо охопити всі об'єкти кримінально-протиправних посягань (суспільні відносини, правовідносини, блага, цінності, сфери життєдіяльності людей тощо). Відсутня єдність й у поглядах щодо класифікації об'єктів кримінальних правопорушень, а так звана класифікація об'єктів «по вертикалі» (загальний, родовий, безпосередній) та «по горизонталі» (основний, додатковий обов'язковий, додатковий факультативний)

все частіше критикується науковцями, оскільки тут піддаються класифікації не об'єкти реально вчинюваних діянь, а ознаки об'єктів, сформульовані у відповідних складах кримінальних правопорушень. В реальній же дійсності кримінальне правопорушення – це конкретний акт вольової поведінки людини, тому кримінально протиправне діяння завжди конкретне і посягає воно на один або декілька конкретних (безпосередніх) об'єктів. Отже, ніякого «родового» чи «загального» кримінального правопорушення у реальному житті не існує, а тому не може існувати родового чи загального об'єкта вчинюваного в реальній дійсності конкретного посягання. Так звані «родовий» чи «загальний» об'єкти – це не реальні об'єкти кримінальних правопорушень, а загальні поняття, які узагальнюють ознаки об'єктів конкретних складів кримінальних правопорушень на рівні родового та загального складу. І так звану класифікацію об'єктів «по горизонталі» також варто віднести до категорії «склад кримінального правопорушення», а не до категорії «кримінальне правопорушення», оскільки, вчиняючи діяння в реальній дійсності, винна особа при посяганні на два чи більше об'єктів у власному уявленні ніяким чином їх не класифікує, бо на той момент вони всі для неї є рівнозначними. Основними та додатковими визнаються ознаки об'єктів у статтях закону.

2. Поняття об'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення як скоєного в реальній дійсності вольового вчинку людини – це його зовнішній бік (зовнішній вираз). Цей зовнішній вираз проявляється через притаманні йому складові компоненти: суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, спосіб, обстановка, засоби вчинення кримінального правопорушення. Всі ті компоненти властиві об'єктивній стороні вчинюваного в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – це сукупність передбачених у КК України ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння. Всі ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення поділяються на обов'язкові та факультативні. При цьому цей поділ здійснюється лише на рівні так званого «загального складу», оскільки якщо на ту чи іншу ознаку об'єктивної сторони прямо вказується у конкретному складі кримінального правопорушення, то така ознака одразу ж становиться обов'язковою ознакою цього складу кримінального правопорушення.

3. Поняття суб'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Поняття і значення вини.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це його внутрішня сторона, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння і до його наслідків. Змістом суб'єктивної сторони вчинюваного в реальній дійсності кримінального правопорушення охоплюються такі її складові як вина у формі умислу або

необережності, мотив, мета, а також інші компоненти психічної діяльності, до яких зазвичай відносять емоційний стан, потреби, інтереси особи, яка вчинює кримінально-протиправне посягання. Зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення характеризується тим, що вина є обов'язковою ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення, а мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності виступають в якості факультативних ознак. При цьому цей поділ здійснюється лише на рівні так званого «загального складу», оскільки якщо на ту чи іншу ознаку суб'єктивної сторони прямо вказується у конкретному складі кримінального правопорушення, то така ознака одразу ж становиться обов'язковою ознакою цього складу кримінального правопорушення.

4. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення).

Згідно зі ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Цих принципових позицій не порушують і ті нові положення, які містяться у розділі XIV-1 Загальної частини КК України, котрий має назву «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», оскільки згідно зі ст. 96-3 КК підставами для застосування до юридичної особи цих заходів є вчинення її уповноваженою особою будь-якого кримінального правопорушення, прямо вказаного у цієї статті. Тобто з цих нових положень цілком зрозуміло, що суб'єктом кримінального правопорушення тут визнається не юридична особа, а її уповноважена особа, тобто фізична особа.

Тематика цільових виступів:

1. Класифікація об'єктів кримінальних правопорушень та ознак об'єктів у складах кримінальних правопорушень.
2. Факультативні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
3. Мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності суб'єкта кримінального правопорушення.
4. Наукова дискусія стосовно визнання суб'єктом кримінального правопорушення юридичних осіб та держави.

Теми рефератів:

1. Наукова дискусія про загальне визначення об'єкта кримінального правопорушення.
2. Кримінально-правовий зміст предмета кримінального правопорушення.
3. Кримінально-правове значення потерпілого від кримінального правопорушення.

Література:

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
6. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Навчальна література:

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
3. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
5. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
6. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
7. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та

ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

8. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

10. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

11. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

12. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

13. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

14. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

15. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с. URI : <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/2239/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B05%20fin.pdf>.

2. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249–259. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6311>.

3. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. Київ, Дакор, 2009. 736 с.

4. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ : Атіка, 2005. 224 с.
5. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності : поняття, види, кримінально-правове значення. Харків : Право, 2011. 208 с.
6. Самотієвич В. О. Відмежування кваліфікованих від самостійних складів кримінальних правопорушень // Публічне право. 2021. № 1. С. 147–154. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10938>.
7. Крижановський М. В., Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Харків : Право, 2020. 264 с.
8. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7117>.

Семінарське заняття № 4.

Стадії вчинення кримінального правопорушення та співучасть у кримінальному правопорушенні. Множинність кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень

Навчальна мета заняття: Вивчити основні наукові проблеми щодо стадій вчинення кримінального правопорушення, співучасті у кримінальному правопорушенні, множинності кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення.
2. Поняття та ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні. Види співучасників та форми співучасті.
3. Множинність кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень.

План проведення заняття:

1. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення.

Стадії вчинення кримінального правопорушення – це певні етапи підготовки та здійснення умисного діяння. Чинний КК України розрізняє такі стадії вчинення кримінального правопорушення: 1) готування до кримінального правопорушення; 2) замах на кримінальне правопорушення; 3) закінчене кримінальне правопорушення (статті 13 – 15 КК). При цьому у ч. 2 ст. 14 міститься принципове положення про те, що готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання, не тягне за собою кримінальної відповідальності.

2. Поняття та ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні. Види співучасників та форми співучасті.

Відповідно до ст. 26 КК України співучастю у кримінальному

правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення. При розкритті поняття співучасті слід враховувати її об'єктивні та суб'єктивні ознаки, види співучасників та форми співучасті, правила кваліфікації вчинених у співучасті кримінальних правопорушень, а також кваліфікації співучасті у незакінченій кримінально протиправній діяльності.

3. Множинність кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень.

В кримінальному законі та в літературі виокремлюється три види множинності кримінальних правопорушень – повторність (ст. 32 КК), сукупність (ст. 33 КК) та рецидив (ст. 34 КК). Але якщо точність понять «повторність кримінальних правопорушень» і «рецидив кримінальних правопорушень» не викликає сумніву, то словосполучення «сукупність кримінальних правопорушень» є неточним і суперечливим. Справа в тому, що відповідно до ст. 33 КК сукупність виникає в результаті кваліфікації кримінально протиправного діяння за двома чи більше статтями (частинами статей) Особливої частини КК, тобто за відповідними складами кримінальних правопорушень. Отже, кваліфікувати діяння можливо лише за складами кримінальних правопорушень, а не за кримінальними правопорушеннями, оскільки суть кваліфікації у тому, щоб встановити відповідність між елементами вчиненого в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання та ознаками складу кримінального правопорушення (складів кримінальних правопорушень). У цьому зв'язку точніше було б говорити про повторність та рецидив кримінальних правопорушень і сукупність складів кримінальних правопорушень.

Тематика цільових виступів:

1. Кваліфікація співучасті у незакінченій кримінально протиправній діяльності.
2. Кваліфікація повторних тотожних кримінальних правопорушень.

Теми рефератів:

1. Незакінчене кримінальне правопорушення: поняття, види, особливості криміналізації та кваліфікації діяння.
2. Співучасть у кримінальному правопорушенні та причетність до нього.

Література:

Нормативні акти

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

7. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

8. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Навчальна література:

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

3. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

5. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

6. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
7. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
8. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
10. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
11. Туркот М. С., Столітній А. В., Шмаленя С. В., Снігар М. І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
12. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
13. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
14. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
15. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

Додаткова література:

1. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с. URI : <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/2239/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B05%20fin.pdf>.

2. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249–259. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6311>.
3. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.
4. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с. URI : http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf.
5. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2008. 336 с. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6916>.
6. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. URI : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1684/1/Monohrafia.pdf>.
7. Крижановський М. В., Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Харків : Право, 2020. 264 с.

Тема № 2. Актуальні проблеми застосування Особливої частини кримінального законодавства

Семінарське заняття № 1.

Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень проти власності

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності, виробити вміння та навички визначення ознак складів цих діянь та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності, їх види та відмежування від суміжних кримінальних правопорушень.
2. Крадіжка. Види таємного викрадення майна.
3. Грабіж. Співвідношення понять «грабіж» та «відкрите викрадення».
4. Розбій. Відмежування від вимагання, поєднаного з насильством.
5. Шахрайство. Відмежування від заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою та від крадіжки, яка поєднана з обманом.

План проведення заняття:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності, їх види та відмежування від суміжних кримінальних правопорушень.

Розкриваючи це питання слід звернути особливу увагу перш за все на ознаки предмету передбачених в КК України складів кримінальних правопорушень проти власності. Предметом цих діянь зазвичай виступає майно, право на майно

та дії майнового характеру. У цьому зв'язку низка науковців вказують на неточність назви цього розділу Особливої частини КК, і вважають, що точніше було б назвати цей розділ як «Майнові кримінальні правопорушення».

2. Крадіжка. Види таємного викрадення майна.

При розкритті цього питання слід не тільки вказати на те, що крадіжка – це таємне викрадення чужого майна, але й охарактеризувати визначені в літературі чотири види таємного викрадення майна. Також слід уточнити предмет крадіжки, в якості якого можуть виступати лише чужі рухомі речі.

3. Грабіж. Співвідношення понять «грабіж» та «відкрите викрадення»

Дані обставини розглядаються у сучасній кримінально-правовій науці як більш вузька та більш широка категорії, оскільки предметом грабежу можуть бути лише чужі рухомі речі, які мають ринкову вартість, а предметом відкритого викрадення можуть бути також інші рухомі предмети (документи, печатки тощо) і навіть людина.

4. Розбій. Відмежування від вимагання, поєднаного з насильством.

Характеризуючи розбій, слід звернути особливу увагу на відмежування цього злочину від вимагання, поєднаного з насильством. Їх розмежування здійснюється за такими трьома моментами: 1) предметом розбою виступають лише чужі рухомі речі, а предметом вимагання – майно, право на майно та дії майнового характеру; 2) при вчиненні розбою момент нападу та момент заволодіння майном співпадають у часі, а при вчиненні вимагання вони зазвичай розділені у часі; 3) при вчиненні розбою насильство спрямовано лише стосовно тієї особи, яка зазнала нападу, а про вчиненні вимагання насильство може бути спрямованим також стосовно інших осіб або майна.

5. Шахрайство. Відмежування від заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою та від крадіжки, яка поєднана з обманом.

При відмежуванні шахрайства від заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою слід враховувати, що при шахрайстві обман є способом заволодіння чужим майном, в результаті чого зменшуються майнові фонди власника, тоді як при заподіянні майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою здійснюється не зменшення майнових фондів власника, а перешкоджання їх збільшенню. Відмежуваючи шахрайство від крадіжки, яка поєднана з обманом, слід мати на увазі, що при вчиненні шахрайства обман є засобом безпосереднього заволодіння майном, яке передається потерпілим винній особі, а при вчиненні крадіжки, яка поєднана з обманом, обман виступає засобом полегшення доступу до майна, яким винна особа заволодіває безпосередньо без участі в тому потерпілого.

Тематика цільових виступів:

1. Поняття та види викрадення майна.
2. Поняття повторності при вчиненні кримінальних правопорушень проти власності.

Теми рефератів:

1. Кримінальна відповідальність за крадіжку.
2. Кримінальна відповідальність за грабіж.

3. Кримінальна відповідальність за розбій.
4. Кримінальна відповідальність за шахрайство.
5. Кримінальна відповідальність за вимагання.

Література:

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
7. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
8. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
9. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
5. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
6. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
7. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
8. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
9. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
10. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
12. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
13. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
14. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

15. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

Додаткова література:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч.посіб. / І. О.Зінченко, О. О.Володіна ; за заг. ред.. М. І. Панова. - Харків: Право, 2019 - 296 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/KKPPZhZO.pdf.
2. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності : поняття, види, кримінально-правове значення. Харків : Право, 2011. 208 с.
3. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: монографія. Харків : Право, 2014. 176 с.
4. Хряпінський П. В., Чус. О. В. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї. Дніпропетровськ, ДГУ Літограф, 2015. 245 с.
5. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. URI : <http://elar.naiaiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1684/1/Monohrafia.pdf>.
6. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
7. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10293/porad-statevi.pdf;jsessionid=4D37DBAC7DE8D0F66E8818A3B9A200F9?sequence=1>.
8. Митрофанова Ю. С. Проблеми визначення статі потерпілої особи у згвалтуванні // Право і суспільство. 2023. № 2. С. 228–234. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17248>.
9. Митрофанова Ю. С. Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості (статті 152 та 153 КК України) // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2023. № 61. С. 1.1–1.14. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16720>.
10. Шульга, А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7117>.

11. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

12. Шульга, А. М. Кримінально-правова охорона земельних ресурсів України: теоретико-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук (д-ра наук) : 12.00.08 / Андрій Михайлович Шульга; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2019. - 525 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6708>.

Семінарське заняття № 2.

Кримінально-правова характеристика злочинів, пов'язаних зі створенням стійких злочинних об'єднань

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням стійких злочинних об'єднань, виробити вміння та навички визначення ознак цих складів кримінальних правопорушень та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням стійких злочинних об'єднань.
2. Створення злочинної організації (ст. 255 КК). Підстави застосування заохочувальної норми, передбаченої ч. 6 ст. 255 КК.
3. Бандитизм (ст. 257 КК).
4. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК).

План проведення заняття:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням стійких злочинних об'єднань.

Кримінальні правопорушення, що передбачені в законі статтями 255 – 257 і 260 КК України, відносяться до категорії кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням стійких злочинних об'єднань (угруповань) або участю у них. У літературі до цієї категорії кримінальних правопорушень нерідко відносять також і діяння, передбачене ст. 258-3 КК (створення терористичної групи чи терористичної організації). З цим можна цілком погодитись, але з урахуванням особливостей цієї статті її аналіз доцільніше здійснювати при характеристиці складів терористичних злочинів.

2. Створення злочинної організації (ст. 255 КК). Підстави застосування заохочувальної норми, передбаченої ч. 6 ст. 255 КК.

При розкритті цього питання слід висвітлити об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього складу кримінального правопорушення, а також передбачені цією статтею підстави застосування заохочувальної норми.

3. Бандитизм (ст. 257 КК)

Розглядаються такі питання як поняття та ознаки банди, організація озброєної банди, участь у банді, участь у вчинюваному нею нападі, об'єктивні та

суб'єктивні ознаки складу бандитизму та кваліфікації бандитизму.

4. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК).

Характеризуючи ознаки цього складу кримінального правопорушення, слід звернути увагу на особливості конструкції цієї статті, об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки, а також на підстави застосування заохочувальної норми, передбаченої ч. 6 ст. 260 КК.

Тематика цільових виступів:

1. Підстави застосування заохочувальних норм щодо осіб, які приймали участь у створенні стійких злочинних об'єднань.

Теми рефератів:

1. Кримінальна відповідальність за бандитизм.

Література:

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
6. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text.
7. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
8. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук,

проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

Додаткова література:

1. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.

2. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с. URI : http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf.

3. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. URI : <http://elar.naia.kiev.ua/bitstream/123456789/1684/1/Monohrafia.pdf>.

4. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти) : монографія. Київ : Видавничий дім «Артек», 2016. 450 с. URI : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6198/1/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B>
[B.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6198/1/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B).

5. Самотієвич В. О. Відмежування кваліфікованих від самостійних складів кримінальних правопорушень // Публічне право. 2021. № 1. С. 147–154. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10938>.

Семінарське заняття № 3.

Кримінально-правова протидія тероризму

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо кваліфікації терористичних кримінальних правопорушень, виробити вміння та навички визначення ознак цих складів кримінальних правопорушень та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Тероризм: відмітні риси та рівні тероризму.
2. Терористичні злочини та їх склади.
3. Терористичний акт (ст. 258 КК). Відмежування від диверсії (ст. 113), бандитизму (ст. 257), піратства (ст. 446), вбивства, вчиненого способом, небезпечним для життя багатьох осіб (п. 5 ч. 2 ст. 115), хуліганства, вчиненого із застосуванням вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ч. 4 ст. 296).

План проведення заняття:

1. Тероризм: відмітні риси та рівні тероризму.

У сучасній антитерористичній літературі тероризм визначається як таке явище, котрому притаманний взаємозв'язок наступних рис: 1) вчинення або погроза вчинення насильницьких дій; 2) публічний характер вчинюваних дій з наміром їх широкого розголосу; 3) спрямованість діянь на залякування населення; 4) застосування насильства щодо одних осіб (безвинних жертв) чи заподіяння іншої шкоди з метою спонукання до вигідної для терористів поведінки певних осіб – суб'єктів впливу (органів влади, міжнародних організацій, фізичних чи юридичних осіб). Тероризм як складне та багатовимірне явище розглядається у літературі з позиції трьох його рівнів: у вузькому, широкому та найбільш широкому розуміннях. Тероризм у вузькому розумінні – це терористичний акт; тероризм у широкому розумінні охоплює як терористичний акт, так і всі інші злочини терористичної спрямованості; тероризм у найбільш широкому розумінні охоплює як злочини терористичної спрямованості, так і всі інші діяння, які ним сприяють.

2. Терористичні злочини та їх склади.

Терористичні злочини – це криміналізована частина терористичних діянь, тобто діянь, передбачених КК України. Вони передбачаються як окремими складами терористичних злочинів, а також іншими складами злочинів, під ознаки яких поряд з іншими діяннями підпадають також і терористичні діяння. Окремі самостійні склади терористичних злочинів – це тільки ті склади, що передбачені статтями 258 – 258-5 КК України. В інших випадках терористичні злочини кваліфікуватимуться за тими статтями КК, що передбачають відповідальність за ті чи інші суспільно небезпечні діяння, які можуть як набувати терористичної спрямованості, так і не містити такої. Це, наприклад,

діяння, передбачені статтями 112, 147, 266, 278, 443, 444 КК.

3. Терористичний акт (ст. 258 КК). Відмежування від диверсії (ст. 113), бандитизму (ст. 257), піратства (ст. 446), вбивства, вчиненого способом, небезпечним для життя багатьох осіб (п. 5 ч. 2 ст. 115), хуліганства, вчиненого із застосуванням вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ч. 4 ст. 296).

Ці питання належним чином розглянуті у рекомендованій літературі, але слід зауважити, що відмежування терористичного акту від зазначених насильницьких злочинів здійснюється за рахунок таких відмінностей. Якщо при вчиненні звичайних насильницьких злочинів заподіяне насильство виступає самоціллю вчинюваного злочину, то при вчиненні терористичного акту насильство спрямовано на залякування населення з метою спонукання суб'єктів впливу (органу державної влади, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи) до задоволення вимог терористів.

Тематика цільових виступів:

1. Підстави застосування заохочувальних норм щодо осіб, які приймали участь у терористичній діяльності.

Теми рефератів:

1. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації.

Література:

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03. 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
5. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text>.
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
7. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text.
8. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12. 1999 р. . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.

9. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.

10. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.

11. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

12. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text>.

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за

заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

Додаткова література:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч.посіб. / І. О. Зінченко, О. О. Володіна ; за заг. ред.. М. І. Панова. - Харків: Право, 2019 - 296 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/KKPPZhZO.pdf.

2. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 192 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/08-Zaoh_norm_krim_zakon-Hrapinskiy.pdf.

3. Яценко, А. М. Обставини, що виключають застосування кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру / Андрій Миколайович Яценко // Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2017. - № 1 (15). - С. 178-187. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1894>.

4. Тероризм: визначення і сутність : монографія / А. В. Коростиленко, Б. Д. Леонов, І. М. Рижов; за ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.

5. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1783>.

6. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти) : монографія. Київ : Видавничий дім «Артек», 2016. 450 с. URI : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6198/1/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%202%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B>
[B.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6198/1/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%202%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B).

7. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10293/porad-statevi.pdf;jsessionid=4D37DBAC7DE8D0F66E8818A3B9A200F9?sequence=1>.

8. Шульга, А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7117>.

Семінарське заняття № 4.

Хуліганські кримінальні правопорушення та склади хуліганських кримінальних правопорушень

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові проблеми щодо визначення та кваліфікації хуліганських кримінальних правопорушень, виробити вміння та навички визначення ознак цих складів кримінальних правопорушень та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика хуліганських кримінальних правопорушень та складів хуліганських кримінальних правопорушень.
2. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу хуліганства (ст.296 КК)

План проведення заняття:

1. Загальна характеристика хуліганських кримінальних правопорушень та складів хуліганських кримінальних правопорушень.

Зміст хуліганських діянь як кримінальних правопорушень, що вчиняються в реальній дійсності, і як складів кримінальних правопорушень, що містяться в кримінальному законі, не збігаються за обсягом, оскільки, як показує історія розвитку вітчизняного законодавства та зарубіжний досвід криміналізації хуліганських діянь, ознаки відповідних складів кримінальних правопорушень завжди відрізнялися мінливим характером. Вчинювані в реальній дійсності хуліганські діяння поділяються на три види: 1) діяння, що грубо порушують громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства; 2) діяння, що не спрямовані безпосередньо на порушення громадського порядку, але вчинені з хуліганських мотивів; 3) діяння, вчинені з інших мотивів, але з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку. Склади хуліганських кримінальних правопорушень у КК України можуть охоплювати своїми ознаками як один, так і декілька видів таких діянь, і поділяються на загальний (базовий) склад, передбачений ст. 296 КК, що встановлює відповідальність за хуліганство, та спеціальні склади хуліганських діянь, які поділяються на два види: 1) склади, в яких прямо вказується на хуліганський мотив вчинюваного кримінально-протиправного посягання (п. 7 ч. 2 ст. 115; ч. 3 ст. 297; ч. 1 ст. 299 КК), і 2) склади, що містять ознаки діянь, які відповідно до колишніх вітчизняних кримінальних кодексів та низки сучасних зарубіжних кодексів розцінюються як різновиди хуліганства (статті 180, 259, 283, 338 КК).

2. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу хуліганства (ст. 296 КК).

При розкритті цього питання слід висвітлити об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього складу кримінального правопорушення, а також передбачені цією статтею кваліфікуючі ознаки складу хуліганства. При цьому доцільно звернути увагу на те, що передбачений у чинній редакції статті в якості суб'єктивної ознаки мотив явної неповаги до суспільства у попередніх вітчизняних кодексах визначався у вигляді об'єктивної ознаки складу хуліганства, тому в науковій літературі йдеться про фактичний об'єктивно-суб'єктивний характер цієї ознаки.

Тематика цільових виступів:

1. Зміст особливої зухвалості та виняткового цинізму.
2. Зміст хуліганства, вчиненого групою осіб

Теми рефератів:

1. Мотив явної неповаги до суспільства як суб'єктивна ознака складу кримінального правопорушення та як об'єктивно-суб'єктивна складова при вчиненні хуліганського діяння в реальній дійсності.

Література:**Нормативні акти**

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
6. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
7. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
8. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.
9. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06#Text>.
10. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність :

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.

11. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

6. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

7. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

8. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

9. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та

ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

10. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

12. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

13. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

14. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

15. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

16. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

Додаткова література:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч.посіб. / І. О. Зінченко, О. О. Володіна ; за заг. ред. М. І. Панова. - Харків: Право, 2019 - 296 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/KKPPZhZO.pdf.

2. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 192 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/08-Zaoh_norm_krim_zakon-Hrapinskiy.pdf.

3. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. Київ, Дакор, 2009. 736 с.

4. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ : Атіка, 2005. 224 с.

5. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.

6. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с. URI : http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf.

7. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2008. 336 с. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6916>.
8. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
9. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / В. В. Шаблистий, О. А. Галемін ; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с. URI : https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/596/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84.pdf.
10. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за ред. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.
11. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
12. Лантінов Я. О. Методологічні й загальнотеоретичні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони громадянського суспільства України : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 123 с.

4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
8. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03. 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
9. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text>.
10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
11. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text.
12. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text.
13. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12. 1999 р. . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.
14. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
15. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
16. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
17. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

18. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.

19. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.

20. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06#Text>.

21. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.

22. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

23. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text>.

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова;

МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч.посіб. / І. О.Зінченко, О. О.Володіна ; за заг. ред.. М. І. Панова. - Харків: Право, 2019 - 296 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/KKPPZhZO.pdf.
2. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с. URI : <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/2239/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B05%20fin.pdf>.
3. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249–259. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6311>.
4. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 192 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/08-Zaoh_norm_krim_zakon-Hrapinskiy.pdf.
5. Ященко А. М. Обставини, що виключають застосування кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру / Андрій Миколайович Ященко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 1 (15). С. 178-187. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1894>.

6. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. Київ, Дакор, 2009. 736 с.
7. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ : Атіка, 2005. 224 с.
8. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.
9. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с. URI : http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf.
10. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2008. 336 с. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6916>.
11. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності : поняття, види, кримінально-правове значення. Харків : Право, 2011. 208 с.
12. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: монографія. Харків : Право, 2014. 176 с.
13. Хряпінський П. В., Чус. О. В. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї. Дніпропетровськ, ДГУ Літограф, 2015. 245 с.
14. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. URI : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1684/1/Monohrafia.pdf>.
15. Тероризм: визначення і сутність : монографія / А. В. Коростиленко, Б. Д. Леонов, І. М. Рижев; за ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
16. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1783>.
17. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти) : монографія. Київ : Видавничий дім «Артек», 2016. 450 с. URI : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6198/1/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B.pdf>.
18. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
19. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час

виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / В. В. Шаблистий, О. А. Галемін ; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с. URI :

https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/596/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84.pdf.

20. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за ред. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.

21. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.

22. Самотієвич В. О. Відмежування кваліфікованих від самостійних складів кримінальних правопорушень // Публічне право. 2021. № 1. С. 147–154. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10938>.

23. Крижановський М. В., Ященко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Харків : Право, 2020. 264 с.

24. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10293/porad-statevi.pdf;jsessionid=4D37DBAC7DE8D0F66E8818A3B9A200F9?sequence=1>.

25. Митрофанова Ю. С. Проблеми визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні // Право і суспільство. 2023. № 2. С. 228–234. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17248>.

26. Митрофанова Ю. С. Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості (статті 152 та 153 КК України) // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2023. № 61. С. 1.1–1.14. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16720>.

27. Лантінов Я. О. Методологічні й загальнотеоретичні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони громадянського суспільства України : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 123 с.

28. Харітонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, Право, 2018. 328 с. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18989>.

29. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законодавстві: монографія. Харків : Право, 2013. 528 с.

30. Шульга, А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7117>.

31. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

32. Шульга, А. М. Кримінально-правова охорона земельних ресурсів України: теоретико-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук (д-ра наук) : 12.00.08 / Андрій Михайлович Шульга; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2019. - 525 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6708>.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.

2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.

3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.

6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>

8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>